

Проблема ціннісних змістів репродуктивної установки у студентської молоді

У статті розглянута генералізована значеннєва структура репродуктивної установки дівчат та юнаків. Подано модель регулятивного генезису репродуктивної установки. Зроблено кількісний аналіз узагальнених параметрів репродуктивної установки.

Ключові слова: материнство, батьківство, репродуктивна установка, потреба, ідентичність, ціннісні орієнтації, юнацький вік.

В статті рассмотрена генерализованная значимая структура репродуктивной установки девушек и юношей. Подана модель регулятивного генезиса репродуктивной установки. Осуществлен количественный анализ обобщенных параметров репродуктивной установки.

Ключевые слова: материнство, отцовство, репродуктивная установка, потребность, идентичность, ценностные ориентации, юношеский возраст.

Юність є найважливішим етапом формування батьківства як соціально-психологічного утворення особистості. Це обумовлюється такими обставинами: у юнацькому віці в основному завершується зростання тіла, його органів і систем, завершується процес статевого дозрівання; молоді люди освоюють доросле мислення, вони приступають до оволодіння професією, у зв'язку з чим відбувається перебудова взаємин з близьким соціальним оточенням: батьками, значущими дорослими і однолітками; хлопці і дівчата вперше отримують соціально значущий досвід взаємодії з протилежною статтю, освоюють роль сексуального партнера; у юності відбуваються значущі зміни в їх гендерній ідентичності, а це веде до значного розширення аспектності їх гендерних ролей; відбуваються значні зміни в їх особистості. У свідомості юнаків і дівчат батьківство представлене всіма своїми основними елементами: сімейними цінностями, батьківськими сценаріями, ідеалами, установками і очікуваннями у подружніх і батьківських відносинах, гендерними ідеалами. При цьому ментальна репрезентація батьківства в юнацькому віці, у її доступній для спостереження і вивчення вербальній проекції, відображає не тільки вікові і гендерні особливості молодих людей, але і ті зміни, які відбулися в гендерній стратифікації суспільства, в змісті його гендерних норм, зокрема, і в їх ставленні

проблеми психології: Психологія навчання. Медична психологія. Гендерна психологія: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – 2009. – Т. 10. – Вип. 12. – С. 177-187.

6. Иванченко А.А. Роль лингвиста-руководителя: анализ трудностей и перспектив в ходе усвоения итальянского языка // Вісник Харківського національного університету. Серія Психологія. – 2008. – № 807. – С. 145-150.
7. Иванченко А.А., Дзатти Альберто. Психологическая и эпистемологическая сущность синергии и её релевантность во взаимоотношениях преподавателя и студентов (в ракурсе преподавания итальянского языка) // Вісник Харківського національного університету. Серія Психологія. – 2007. – № 759. – С. 114-120.
8. Куликов Л.В. Психология настроения личности: Дисс. ... д-ра психол.наук: 19.00.11. – СПб., 1997. – 429 с.
9. Муздыбаев К. Завистливость личности (статья первая) // Психологический журнал. – 2002. – Том 23. – № 6. – С. 38-50.
10. Русский эрос, или Философия любви в России / Сост. В.П. Шестаков; Коммент. А.Н. Богословского. – М.: Прогресс, 1991. – 448 с.
11. Таранов П.С. Анатомия мудрости: 120 философов: В 2-х томах. – Т. 1. – Симферополь: Реноме, 1997. – 624 с.
12. Шеховцова Л.Ф. Проблема энергетического потенциала человека в научной школе Б.Г.Ананьева // Психологический журнал. – 2007. – № 5. – С. 89-98.
13. Cooper C.L., Liukkonen P., Cartwright S. Stress prevention in the workplace: Assessing the costs and benefits to organizations. Luxembourg: European Foundation for the improvement of Living and Working Conditions, 1996.
14. Cooper C.L., Sadri G. The impact of stress counseling at work // Journal of Social Behaviour & Personality, Chichester UK: Wiley, 1991, 6 (7), p. 411-423.

The paper is devoted to the study of attraction's positive influence like a circulating beneficial psycho-bioenergetic stream for the establishment of creative interpersonal interrelations. It has been determined that the attraction activation is caused by the available person's inclinations to the spiritual development and his tendency to the self-growth. The direct proportional dependence of the creativity development on the intensity of attractive interpersonal manifestations has been revealed.

Key words: attraction, bioenergy, spiritual development, creativity.

Отримано: 19.02.2010

до сімейних ролей. Разом з тим існують гендерні відмінності в ментальній репрезентації батьківства у юнацькому віці, які виявляються на всіх рівнях особистісних диспозицій юнаків і дівчат.

Репродуктивна функція формується у процесі життя, у реалізації виховательських функцій, продовження себе у нащадках. **Актуальність** дослідження полягає у тому, що народжуваність останніх двох десятиліть в Україні стала нижче рівня, в якому зацікавлене суспільство. За даними демографів, для відтворення населення України необхідно, щоб половина родин мала трьох дітей, а інша – двох. **Метою** даної статті є дослідження репродуктивних установок студентської молоді. **Задача дослідження** полягала у визначенні структурно-змістовної специфіки репродуктивних установок юнаків та дівчат студентського віку. Для вирішення завдань дослідження нами була використана анкета “Моя сім’я” (у нашій модифікації), запропонована Г.В.Акоповим [1], та методика М. М Родштейн “Рольові орієнтації дітородіння” [5]. Експеримент проводився на базі КДПУ. У дослідженні взяли участь студенти IV-V курсів історичного, географічного та факультету іноземних мов у кількості 205 осіб. Методика Г.В.Акопова являє собою опитувальник, що включає дві серії незавершених речень, по 10 в кожній. Опитувальник структурується в шість блоків думок. У першому блоці визначаються бажані (небажані) форми поведінки дітей; у другому – цільові установки в їх соціально-психологічній інтенції; у третьому – емоційно значущі сфери дитячо-батьківських взаємин; у четвертому – відтворюється реакція батьків на ситуації труднощів у дітей; у п’ятому – моделюються ситуації незгоди дітей і виявляються відповідні форми зустрічної активності батьків. І, нарешті, в шостому блоці незакінчених речень моделюється ситуація незгоди батьків з поведінкою дітей. Опитувальник РОД передбачає групування уявлень юнаків та дівчат по двох узагальнених шкалах. Перша шкала, що згуртувала 20 пунктів опитувальника, описує поляризацію “генофілії – генофобії”, друга шкала – “репродуктивної активності – репродуктивної пасивності” як базових стратегій репродуктивної установки. В конативних уявленнях відбиття й ставлення до об’єкта злиті, особистісний зміст і почуттєве ставлення перебувають у нерозривній єдності. Аналіз експериментального матеріалу проводився як відносно отримання висловів, так і відносно їх об’єму. Класифікація схожих по змісту відповідей дозволила визначити для кожного з шести блоків думок його емпіричну структуру. При цьому міжгрупові відмінності, а також відмінності у середині груп, пов’язані зі статтю дитини, встановлювалися за допомогою багатфункціонального ϕ -критерію Фішера. У результаті дослідження було отримано такі дані.

Кількісне співвідношення різних аспектів індивідуально-психологічної інтенції когнітивного компоненту репродуктивної установки представлено у Таблиці 1.

Таблиця 1

**Структура індивідуально-психологічної
інтенції когнітивного компоненту репродуктивної установки
хлопців і дівчат, у %**

Компоненти структури	Юнаки		Дівчата	
	Син	Дочка	Син	Дочка
Здоров’я	12,0	5,2	11,6	13,2
Якості особистості	47,7	66,9	62,1	53,5
Психічні стани	3,5	5,1	3,1	2,0
Соціальна успішність	4,0	17,5	14,8	9,0
Ролева стабільність	13,0	12,3	7,4	26,3
Об’єм думок	95	82	100	86

З представлених в таблиці даних бачимо, що в індивідуально-психологічній інтенції когнітивного компонента репродуктивної установки домінує чинник якостей особистості він складає більше половини всіх відповідей юнаків та дівчат, як по щодо синів, так і щодо дочок. Відносно до статі дитини у хлопців не виявлено значущих відмінностей у структурі інтенції, тоді як дівчата, відносно до синів частіше ніж по відношенню до дочок ($\text{фемп} = 2,21; p < 0,015$), відзначають чинник “соціальна успішність”, а відносно дочок частіше, ніж відносно синів, вказують на чинник “рольова стабільність” ($\text{фемп} = 2,97; p < 0,001$). Аналіз виявив наступні міжгрупові відмінності в структурі індивідуально-психологічних інтенцій когнітивного компоненту репродуктивної установки, пов’язані зі статтю дитини. Так, відносно синів хлопці частіше, ніж дівчата ($\text{фемп} = 1,32; p < 0,1$), відзначають чинник “рольова стабільність”, дівчата так само відносно дочок частіше, ніж хлопці ($\text{фемп} = 2,68; p < 0,003$), вказують на цей чинник, але при цьому вони рідше, ніж хлопці, відзначають у дочок чинник “соціальна успішність” ($\text{фемп} = 1,98; p < 0,025$).

Можлива така інтерпретація отриманих даних: у своїх індивідуально-психологічних інтенціях майбутні батьки перш за все орієнтуються на виховання в дітях певних якостей особистості. При цьому хлопці (майбутні батьки) уявляють, що пильніше контролюватимуть синів, а дівчата (майбутні матері) – дочок. І якщо для батьків (хлопців) соціальна успішність дітей – сина і дочки – однаково значуща, то для матерів (дівчат) більш значуща соціальна успішність синів, ніж дочок.

На основі методики М.М Родштейн “РОД” можна проілюструвати кореляційні зв’язки між основними репродуктивними судженнями установки дівчат студентського віку. Ядро репродуктивної установки дівчат представлено двома фрагментами структури установки з найбільш тісно зв’язаними між собою уявленнями (коефіцієнти кореляції r визначені на підставі даних інтеркореляційної матриці факторного аналізу. Показано зв’язки з $r > 0,600$). Перший фрагмент складає уявлення “турбота про дітей дає повноту життя”, що корелює з уявленнями “заради материнства можу відмовитися від звичних задовольень” ($r = 0,654$, де $p < 0,001$). У даному ядрі зосереджений зміст готовності дівчат до приєднання до дитини ціною самообмеження й альтруїзму.

Другий фрагмент ціннісно-значеннєвого ядра установки зв’язаний із судженням “діти викликають у мене розчулення”, що корелює з судженням “злочинно відмовлятися від хворих дітей” ($r = 0,544$, де $p < 0,001$), що, у свою чергу, взаємозалежне з уявленнями “жінка повинна мати дітей, щоб бути щасливою” ($r = 0,532$, де $p < 0,001$). Поряд із цим уявлення “діти викликають у мене розчулення” корелює з судженням “материнство прикрашає дівчину” ($r = 0,517$, де $p < 0,001$), що корелює з судженням “діти – це сенс життя” ($r = 0,513$, де $p < 0,001$). У цілому, другий фрагмент ядра суджень описує типові материнські цінності: милосердя, сім’я, емпатія. Таким чином, “ядро” репродуктивної установки дівчат характеризується однорідністю й статеворольовою стереотипністю уявлень.

Для ціннісно-значеннєвого ядра репродуктивної установки юнаків характерний набір поляризованих уявлень та їх тісний взаємозв’язок (коефіцієнти кореляції r визначені на підставі даних інтеркореляційної матриці факторного аналізу. Показано зв’язки з $r > 0,600$). Ілюстрації кореляційних зв’язків між репродуктивними установками юнаків свідчать про домінування в отриманих зв’язках суб’єктної генофобності, незважаючи на декларацію цінності дітей у судженні “діти – це сенс життя”. Структурне ядро установки являє собою два фрагменти уявлень. Більше розгалужений фрагмент утворений у своїй основі судженням “діти дратують мене”. З ним корелюють на рівні високих коефіцієнтів судження: “я не хочу мати дітей” ($r = 0,623$, де $p < 0,001$), і “народження дитини – це перешкода успіху чоловіка” ($r = 0,613$, де $p < 0,001$), які корелюють між собою ($r = 0,605$, де $p < 0,001$). Судження “діти дратують мене” також взаємопов’язане з судженням “мене дратує метушня дітей” ($r = 0,604$, де $p < 0,001$) і “діти – це сенс життя” ($r = -0,640$, де $p < 0,001$), які, в свою чергу, корелюють між собою ($r = -0,630$, де $p < 0,001$). Судження “вагітні жінки й жінки з дітьми викликають у мене ворожість” має

кореляцію з судженням “діти дратують мене” ($r = 0,603$, де $p < 0,001$). Судження “діти – це сенс життя” у даному фрагменті можна розцінити як спосіб самозахисту від соціального несхвалення. Юнаки дещо симулюють соціально бажані якості, тому що їх контрастність щодо генофобічних суджень очевидна. Тим більше, що другий фрагмент ціннісно-значеннєвого ядра установки підтверджує домінування генофобії. У центрі тріади ядра розташовується судження “не відмовлюся заради батьківства від звичних задовольень”, воно корелює з судженнями: “турбота про дітей може окупитися у майбутньому” ($r = 0,639$, де $p < 0,001$) і “не згодна відмовитися від задоволення особистих матеріальних потреб на користь дитини” ($r = 0,692$, де $p < 0,001$). Пріоритет егоцентричної та гедоністичної позиції свідчить про стійкість відмови від репродуктивної функції під тиском егоцентричних потреб. Перший фактор – “у мене викликають приємні почуття вагітні жінки й жінки з дітьми”. Другий фактор – “народження дитини – це вершина успіху жінки”. Третій фактор – “думаючи про народження дітей, я не відчуваю страху”. Слід зазначити, що на реалізацію репродуктивної установки впливає сукупність домінуючих потреб, загальна спрямованість особистості, цей комплекс або підкріплює, або руйнує установку у випадку антирепродуктивності. Репродуктивна установка дівчат на рівні генералізації змістів характеризується відбором схем поведінки й досвіду, опосередкованих генофільними емоціями. Репродуктивна установка дівчат відрізняється значеннєвою інтегрованістю, отже, усвідомленістю, стійкістю, дітоцентризмом. Отже, структура репродуктивної установки юнаків виглядає таким чином: перший фактор – “народження дитини – це перешкода успіху чоловіка”, другий фактор – “не зважуся на народження дитини, якщо це погіршить мій рівень життя”, третій фактор – “діти дратують мене”. Дослідження показало, що для юнаків характерні суперечливі комплекси суджень щодо власної батьківської ролі. Важливим підсумком аналізу змістів репродуктивної установки є виявлення девальвації цінностей самої дитини, що вказує на репродуктивну дисфункціональність, на відчуженість як переважну емоційну забарвленість відношення до батьківства. Проекцією дифузійної й погано контрольованої сфери типізуючих стандартів юнаків виступає явна неінтегрованість позитивного й негативного ставлення до батьківства. Недостатність цілісності, несуперечності значеннєвих конотацій у структурі репродуктивної установки юнаків виявляє дифузійно соціально-нормативної ідентичності самовизначення “Я – чоловік”. Поряд із цим слід зазначити, що судження позитивного материнства позитивно корелюють між собою й негативно пов’язані

з судженнями негативного характеру: пасивного, егоцентричного й генофобного. Отже, установка позитивного материнства та батьківства відрізняється й специфічною внутрішньою структурованістю, цілісністю та інтегрованістю компонентів. Навпаки, негативна репродуктивна установка відрізняється суперечливістю й дифузиею репродуктивних уявлень. З метою поглибленого вивчення репродуктивних установок студентської молоді було зроблено порівняльний аналіз за узагальненими шкалами методики М.М. Родштейн “Рольові орієнтації дітородження”[5]. Різною силою ознак структурної організації репродуктивної установи володіють суб’єктивно більш значимі уявлення й відповідні їм афекти, максимально поляризуючи репродуктивну установку юнаків та дівчат. Слід зазначити, що у юнаків виявлена деяка спрощеність та зменшення цінностей дітородіння й заміщення їх цінностями незалежності й соціального благополуччя. Це показано у відповідях на питання опитувальника та дається у інерційному комплексі уявлень генофобічного характеру, що свідчить про глибину репродуктивної кризи. У схильності до генофобної самокатегоризації юнаків проявляється ефект групової поляризації як формування полюса нової конформності, маргінальної в контексті суспільства й культури. Середні величини стратегій репродукції юнаків та дівчат представлені у Таблиці 2.

Таблиця 2

Середні величини стратегій репродукції юнаків та дівчат

Стратегії репродукції	Дівчата	Юнаки
Стратегія генофілії	23,5	7,00
Стратегія генофобії	10,02	18,6
Репродуктивна активність	25,9	13,2
Репродуктивна пасивність	12,2	15,4

Шкали “генофілія – генофобія” і “репродуктивна активність – репродуктивна пасивність” виступають як своєрідні стратегії в структурі установок, визначаючи психологічні можливості юнаків та дівчат управляти специфічними вимогами репродуктивного завдання, що відповідають або перевищують особистісний ресурс. Стратегії репродукції породжуються аналізом соціальної ситуації планування, поведінкою, уявленнями соціально бажаного або небажаного дітородіння. Установка на реалізацію тієї або іншої стратегії активізує уявлення про досягнення певного типу материнства та батьківства. Тому взяті у своїй мотивуючій функції стратегії дітородіння, структуруючи репродуктивну установку, визначають систему її елементів. За допомогою критерію Манна-Уїтні

виявлені достовірні розходження по узагальнених шкалах репродуктивної установи (генофілії – генофобії; репродуктивної активності – репродуктивної пасивності). Порівнюючи вибірки юнаків та дівчат, ми відрізняємо статистично значимі розходження на рівні генофілії ($p = 0,01$), генофобії ($p = 0,05$), репродуктивної активності ($p = 0,02$) і репродуктивної пасивності ($p = 0,001$).

Дисфункція соціокультурних механізмів, що задають суб’єктивність суспільних відносин, ведуть до руйнування бажання виконувати функцію батьківства. У ситуації динамізму соціальної трансформації суб’єкт попадає в кризу виконання батьківської ролі. Криза неповноти соціальних ролей може вести до руйнування стійкості популяційно-демографічних стандартів. Це поставило студентську молодь дітородного віку поза полем репродуктивної визначеності. Отже, сучасна криза репродуктивної установи – наслідок системності кризи зміщення орієнтацій на виконання інших соціальних ролей а не ролі батька. Соціальна динаміка примушує юнаків більшою мірою дівчат до девіації репродуктивної поведінки. Слабкість репродуктивної установи по загальній вибірці (Таблиця № 2) показує значення фактора рольового ототожнення в рівневій організації регуляторного процесу як критерій розрізнення позитивного й негативного настрою на репродукцію. Роблячи узагальнюючий висновок по детермінації репродуктивної установи дівчат юнацького віку, можна стверджувати, що репродуктивна установка дівчат тим вище, чим вище потреба в альтруізмі, генофілії, чим вище рівень соціальної нормативності. Порівнюючи моделі детермінації юнаків та дівчат, можна побачити як подібності, так і розходження в характері залежності репродуктивної установи. Функції репродуктивної установи: пристосувальна, що виражається в емоційній спрямованості суб’єкта на забезпечення дітородіння; когнітивна, що вказує оптимальні для суб’єкта шляхи досягнення цілей репродукції; ціннісна, що виражає аксіологію особистості в сфері дітородіння – виявляються залежними від статі. Таким чином, соціокультурна суб’єктивність юнаків та дівчат на рівні своїх варіантів знаходить висвітлення в процесах регуляції репродуктивної установи.

Висновки: прийняття й освоєння репродуктивної позиції юнаків та дівчат носить суб’єктивований характер і залежить від статі та відбиває соціальні установки, цінності і стереотипи, що властиві жінкам або чоловікам, у соціальній нормативності гендера (супер-его З.Фрейд, Е.Еріксон, Г.Айзенк)[2;3] та ієрархії домінуючих потреб. Дівчата характеризуються високим рівнем соціальної нормативності гендера, що проявляється в рольовій самототожності,

у здатності до співпереживання й співчуття, у схильності бути чутливими і товариськими; низьким рівнем психотизма в порівнянні з юнаками, а також домінуванням альтруїзму й генофілії в ієрархічній структурі базових потреб. Структури установок і найбільші вагові навантаження відбивають соціокультурні схеми суб'єктної організації репродуктивної позиції юнаків та дівчат, підтверджуючи на когнітивно-мотиваційному рівні узгодженість установок дівчат і неузгодженість установок юнаків. Репродуктивна установка дівчат відрізняється різноманітністю репродуктивних уявлень генофільного характеру, серед яких домінують уявлення із семантикою репродуктивного оптимізму, бажаності материнської ролі й віри в її успіх. Кореляційний аналіз зв'язків репродуктивних уявлень про дітородіння дозволяє припустити, що для репродуктивної установки дівчат характерна дітоцентричність, ціннісна несуперечність, позитивний афект бажаності репродукції. Зростання репродуктивної установки дівчат залежить від рівня соціальної нормативності гендера й розвитку потреб в альтруїзмі й генофілії. Репродуктивна установка юнаків на рівні основних уявлень носить генофобний характер: найбільш пріоритетні егоцентричні уявлення репродукції як про перешкоду самореалізації, що свідчить про усвідомленість відмови від репродуктивної ролі. Результати свідчать про зворотню залежність між репродуктивною установкою й розвитком потреб у домінуванні й егофілії.

Кількісний аналіз узагальнених параметрів репродуктивної установки (генофільності, генофобності, репродуктивної активності, репродуктивної пасивності) виявляє, що репродуктивні установки юнаків і дівчат розрізняються на рівні всіх узагальнених параметрів. У цілому по репродуктивній установці виявлені значимі розходження між вибірками юнаків та дівчат, що підтверджує регулятивну роль гендеру в характері суб'єктної позиції стосовно репродуктивної установки. З одного боку, гендерна деполяризація чоловіків і жінок відповідає новим соціальним змінам, що руйнують стандарт сприйняття статі й гендерних приписань. Відмова від поділу життєдіяльності на чоловічу й жіночу сфери, зростання сексуалізації, розвиток споживчої економіки й рекламної індустрії, що використовують секс і сексуальну привабливість із метою збуту споживчих товарів, сприяють ослабленню культурної вимоги.

Свідомість юнаків і дівчат відображає ціннісно-нормативні зміни сучасного суспільства. Хоча цінність сім'ї для молодих людей достатньо висока, орієнтації на неї збудовані на тлі загальної домінуючої спрямованості на цінності особистісної соціальної успішності, що підкреслює загальну індивідуалістичну спрямованість ціннісних орієнтацій хлопців і дівчат.

Список використаної літератури

1. Акопов Г.В. Структурный анализ родительского сознания: студенты и родители // Тезисы докл. I конф. по исторической психологии. – Самара, 1994. – С. 73-75.
2. Асмолов А.Г. Деятельность и установка. – М., 1979. – С. 41-56.
3. Копыл О.А. Готовность к материнству: выделение факторов, условий психологического риска, для будущего развития ребенка. – М., 1993. – 242 с|.
4. Мещерякова С.Ю. Психологическая готовность к материнству // Вопросы психологии. – 2000. – № 5. – С. 1.
5. Родштейн М.М. Проблема феминности и ее психологических инвариантов // Материалы II Всероссийской научно-практической конференции: Вызовы эпохи в аспекте психологической и психотерапевтической науки и практики. – Казань, 2006. – С. 85.
6. Maccoby E. The Two Sexes: grown up apart, coming together. – Cambridge: Harvard Univ Press. – 1998. P. 118-152.

In the article meaningful structure of the genesial setting of girls and youths is considered in. In the article model of regulation genesis of the genesial setting is given the quantitative analysis of the generalized parameters of the genesial setting.

Keywords: maternity, paternity, genesial setting, necessity, identity, valued orientation, youth age.

Отримано: 17.02.2010

УДК 616.89-008.48:001.8

Н.Л. Калайтан

Особенности прояву синдрому вигорання в лікарів швидкої медичної допомоги

Стаття присвячена вивченню феномена професійного вигорання в лікарів швидкої медичної допомоги. Представлена факторна структура особливостей прояву синдрому вигорання в лікарів швидкої медичної допомоги. Виявлена специфіка прояву симптомів вигорання залежно від стадій формування синдрому, статевої приналежності й стажу роботи лікарів у рамках служби швидкої невідкладної допомоги.